

---

# Norrlands Gille

**Sammanfattning av Christer Hööks landskapspresentation av Ångermanland onsdag den 11 november 2015, lokal Pensionärernas Hus i Växjö.**

## Kulturarv

I Näsåker finns 2600 hällristningar som är cirka 6000 år gamla. Hällristningarna, niplandskapet och Nämforsen innebär sammantaget ett kulturarv i världsklass. Järnåldersgravar vid Holms säteri är ett annat kulturarv. Likaså den 2000 år gamla stormansgården i Gene (Örnsköldsvik). År 1675 avrättades sjuttioen personer vid häxprocesser i Torsåker. Ytterlännäs gamla kyrka, får representera alla de nio medeltidskyrkor, som finns kvar.

## Vattendrag

Älvarna är kända för god tillgång på lax och havsöring. Här finns Ångermanälven med bifloderna Faxälven och Fjällsjöälven. Vängelälven bifurkation mellan Faxälven och Fjällsjöälven. Skogsälvar är Skogs-, Mo-, Öre, Lögde- och Gideälven. De större sjöarna är Tå-, Betar-, Graninge- och Helgumsjön.

## Författare

Bland kända personer kan nämnas författare *Laura Fitinghoff*, Sollefteå (1848-1908) som skrivit bl a *Barnen ifrån Frostmofjället*. *Olof Högberg*, Högsjö (1855-1932) som skrivit *Den stora vreden* (1600-1700 tal). *Pelle Molin*, Tjäll, Multrä (1864-1896). *Ådalens Poesi* 1897 (postumt). *Johan Rudolf Sundström* (1874-1954) skrev sex böcker 1934-1940 om Janne Vängman. *Ludvig (Lubbe) Nordström*, Härnösand (1882-1942) med boken *Lortsverige*, gjorde även tio radioreportage 1938 från olika delar av Sverige "Med Ludvig Nordström på husesyn". *Bertil Malmberg*, Härnösand (1889-1958). Boken *Åke och hans värld* filmatiserades 1984. *Birger Norman*, Svanö (1914-1995). Poesi, lyrik, prosa, dramatik. *Nicke Sjödin*, Röån, Junsele (1934-2009). Han skrev mycket på röåmål *Förste Moseboka*.

## Musiker

Tonsättaren *Franz Berwald* var under åtta år disponent på Sandö glasbruk (1850-1858). *Erling Grönstedt* född 1923 på Sandöverken. Har gjort visorna *På silvervåg*, *På klack och tå*, *Fiskarschottis*, *Månvikens ros*, *På sängkanten* och *Det gamla speluret*. Brodern *Kalle Grönstedt* född 1923 i Nora har gjort *Månsken över Ångermanälven*, *Hoppa lätt* och *Spelmansvalsen*.

## Järnbruk

Det har funnits *tolv järnbruk*. Järnhanteringen krävde enorma mängder träkol. Graningebruk startade 1673 och Graningeverken grundades formellt 1873. Olofsfors järnbruk lever ännu kvar. Där tillverkas traktorband.

## Glasbruk

På Sandö i Ångermanälven fanns ett glasbruk (1750-1929) som gjorde buteljer och fönsterglas. Den 25 juni 1888 brann glasbruket liksom sågverkets brädgård och sex fartyg. Samma dag brann också Sundsvall och Umeå.

## Höga kusten - UNESCO

Ett område av Ångermanland mellan Härnösand och Örnsköldsvik (142 500 ha) utsågs år 2000 till ett av UNESCOs världsarv. Anledningen var den exceptionella landhöjningen efter den senaste istiden och den speciella topografin. Ulvö kapell, får representera alla de tretton fiskarkapell, som finns kvar längs kusten.

---

# Norrlands Gille

## Övrigt

I Ångermanälven bedrevs *flottning*. *Skogsindustrin* var omfattande. Det har funnits många *sulfat- och sulfitfabriker*. Kan nämnas att Kreuger 1929 bildat SCA som holdingbolag för ett stort antal skogsindustribolag. År 1955 fusionerades alla bolag till SCA. *Kramfors sågverk* och ett fyrtiotal *ångsågar* och ett flertal andra sågverk har funnits i landskapet samt *massafabriker*.

Ett stort antal *kraftverk* finns i Ångermanland. Totalt producerar Ångermanälven med biflöden cirka 17 procent (1/6) av Sveriges vattenkraft.

*Första försöket att bygga Sandöbron* slutade i en katastrof den 31 augusti 1939, dagen innan kriget började. Brobygget av *Sandöbron* var klart 1943. Den var 42 meter hög. Längsta spann 264 meter. Världens största betongbro i ett spann. Bron ersattes av *Högakustenbron* 1997 med 182 meter höga pyloner och 1210 meter fritt spann.

Det finns en samling "*Ångermanlandsbrudar*", mycket utsirade *golvur*, på läns museet Murberget.

År 1930 inleddes strejker vid Marma sågverk i protest mot föreslagna lönesänkningar. Stämningarna i Ådalen blev allt mer uppjagade med strejkmöten. Ägaren lät skaffa strejkbrytare söderifrån och inkvartera dem i Lunde. *Den 14 maj 1931* skedde *Lundekravallerna*, strejkbrytarna angreps. Det öppnades eld och fem personer dog.

## Ångermanländska specialiteter

Nyåkers pepparkakor, Hägges (bageri), Tunnbröd Mjällom och Omne, Kams (kornmjöl, fläsk, mesesås), Surströmming, Zeunerts öl, Ångermanlandsbrud (golvur).

Damastväverskan *Emma Wiberg* från Undrom har bl a gjort länets bröllopsgåva (dukens mått 1,8m x 8m) till prinsparet Gustaf Adolf och Sibylla 1932.

## Avslutning

Flera av de stora industrierna har i dag utländska ägare.

|                          |                 |
|--------------------------|-----------------|
| Väja/Dynäs               | (sydafrikanska) |
| Domsjö                   | (indiska)       |
| Husum                    | (finländska)    |
| F d Hägglund & Söner     | (brittiska)     |
| E.ON flertalet kraftverk | (tyska)         |

Slutligen kan nämnas att Christer Höök har varit bosatt i bostadshuset på herrgården Dynäs, före detta disponentbostad intill sågverket i Dynäs.

Sammanfattning gjord av sekreteraren i Norrlands Gille.